

(չ 204—205, 227—228). Եւ միան իր շետք, կը ճիշտացնէ, կը կենդամացնէ ինչ որ բայցն եւ Կորովիներուն շահատակութիւնները կրնայ ցուլացնել:

Մեր Պատմազրին տեղ տեղ քրիստոնեականի փիլիսոփայուկան խորհրդածութիւններն ենկ միան մը կը ցուցընան. այս է՝ աղբեր մը. պարհապն արդ են գորաւ մը՝ երբ յատուկ բաժանուած ներու կը վերածե, տափթ կը անենայ դեպքերը լու ուռումասիրելու եւ ի յարուգունէ իսրայեածութիւններ մնելու ընթաց։ Այս ամենը համարու, ընդունակ ժամանակ եւ լա կերպով պատրաստուած ների կը օպանածէ։ Վաստի վերին վայրեածներուն վայ պյանակութեամբ արագ փափակ կատունը ի այնապի շքեթ ընդուապումը, խառավանդին հիմանալի գորաւազ, Փիլինի հասուածները քրիստոնեական հաստագուկանի վերած կերպ նամակ յօրինել, եպիսկոպոսներուն բրանց դուռը, եւն եւն, առաջնին դուռը եւն մը ժամանակ մատճելու բաներ չեն։ Մարութասէն եւ Փիլինի փոխուածներն ին չեն կըն կրնար մանեւ առաջնին դրազը մը. Փարպեցին չըր կրնար քրիւր։ Ըէ Աստի ինչ զայցն զարպէցի ինչընին և անխարական կամ մարզանական աստիճանին պատմասիան դեստիք մը, պատիւները այցաւեւ մանրամասնութիւններն երկորդ դրու մը մարտ իրաւութեառու եւր պատմանթեան մէջ, մանաւանդ Մարզպանին մանւան տեմիք փառ ու առոր ներկայացրնեն համար. Փարպեցի ու նախ իրուսթիւններ կը պատմէ բայց պատմագրական համալափութեամբ մը։ Փարպեցու մէկ պարզ միա շատաւաւութիւնը կամ ամիարկութիւնը՝ շատական եղած ի ըստիր եւ շքեթ մնալուամենք թելուրելու Արդանամաց Պատմագրին, Նամակներու պարզ յիշտակութիւնը Փարպեցու մէջ, ասդին զարդնաներ յիշրեցու լուրջ կու տայ. Բարզպանին ինյատառիւնը եւն շատ համառաւ յիշտակութիւնը Փարպեցու մէջ (էջ 258), ասդին ուրիշ կրպուլ կը շրջանակուի՛ համեստառը եւ քստմենի. Փարպեցու Կանաքարակ փափառական կամաց պարզ յիշտակութիւնը Փարպեցու մէջ, ասդին զարդնաներ յիշրեցու լուրջ . . . Զարու եկեղեցին եւ զմեատան քակեաց Լէնկիթեմիւրու ու ի շնուել ի քարոզ անտի քայլ քայեալ կամելըն նեփառույ. Նոր Հայ. 193—194 Աշշիշուս կը նշնաւ ընկ Ս. Աստի գրւին հետ հնա ի սուր Կառապատ իրեն ու մասաւ յարեւեւեան փողին նորա ու սորուուով լըրի . . . Զարու եկեղեցին եւ զմեատան քակեաց Լէնկիթեմիւրու ու ի շնուել ի քարոզ անտի քայլ քայեալ կամելըն նեփառույ. Կը ի նոր Սանակու միւշ ի կամելըն . . . հնուի ի բրու 2 ժաման. Աստի Հայ. 587 այս տեղ կը քատու պյտման Դերիքի մէջ (?), ուր է եղեւ յիշել կամարըն նեփառու. ինչ 1 և 2, 296 ծան. Աշշիշուս՝ առաջ պացուց յառաջ քերեւ պյտման Ս. Կարպակու վահին տեղ կը գեւ։

ԱՊԱՐԱՆԻ տեղի թ. 111 Վայոց ձոր գ. ք. մէջ Օրեւ. 261, ԱՍ. 97, թ. 109 երջանի գ. ք. մէջ ԱՍ. 815 — Աղոստներ հնաբ. ՀՀ. 508, ԱՍ. 315, 869, մինիմ. Նոր Հայ. 267, Մերեկ մատառը 3 մին Նախիթեանն հնա Мüller-Simonis Vom Kaukasus z. pers. Meerbus. 52, որին իր անուն առած է Սիրիթար Ապարանի. Սուրուստ գրւին եւ մենաստան Մակոց մէջ կիմբեր. Աշտու (Դու Բերեբէն ու Գլամ) թ. 185 նոր գ. ք. մէջ ԱՍ. 250, լին 1, 137 (վերին բառ աղի ու Ապարանաւու վայոյ). Աղրուն Բայրակ հիւսիսակողմէ Hausknecht-Kiepert Routen im

ԱՅԽՈՐԴՈԳՐԱԿԱՆ

ՀԻՆ ՀԱՅՈՒ ՏԵՂԻՑ ԱՆՈՒՆՆԵՐԻ

(Հ. Պ. Աղայանի բիոգ.)

ԱՇՏԻՇԱՑ (անու. Աշտիշուար Հայոց կոստան կենաց գլխաւոր քաղաքը Դ. գարուն, գիշ. թ. 30 Ցարուն գ. ք. մէջ Փառա. 37, 48, 114, Կորին 42, Փարա. 104, Խար. 85, 202 (քաղաք). Աշտիշատից), 260, 270, Ջենոր 16, 29 (անու. Աշտիշատից), Յալշ. Կթ. 34, Ասոց. 65, 69 եւ, ժողովրդական ստուգաբանութեամբ մեկնած յար (— պահ. յաձ) «պհու բառով. այսպէս Յալշիւու Աղաթ. 606, ասկէ՝ իր յարու ուղեւ, Աղաթ. 606, «յայտի սեղմուն» Խոր. 88. «Աշտիշ աեկեած» Զենոր 40, կամ իր յայտաշատ, զահատա, (ուղննուու), անձ Հ.թ. 198 եւ 212. Այս մեկնած իւն արժեք չանի, վաս դի Աղաթիւու անհանակ մնան է. Օղունուու անուն մեկնավով կազմուած է Աղաթիւու ըստ Հ.թ. 40, 211, 211. Աղաթ պարզական կը հնաւուած մն չ լուր «ուրախութիւն» ուն վիր էջ 282 ուն պարո. Ֆիյանի. — Ըստ Աղաթանիկու 606 Աղաթիւու կը ի սուր լիքին քարեց ի վերց գեղոյն նեփառու (այս է՝ Աղաթանիւոյ), որ հանգեկ Հայի ի մէծ լեռան Ցարուսին ըստ Փառասափ 115. Աշտիշանի ինչուզը. Կը համուկու նեփառու եղերը, ուր երկու գեղոր իրաւուն հնի մասն հնի Մծուուը քաղաքին բովլ, զոր շնուած էր Սահամառակ Թագուարը. Նոր Հայ. 193—194 Աշտիշուս կը նշնաւ ընկ Ս. Աստի գրւին հետ հնա ի սուր Կառապատ իրեն ու մասաւ յարեւեւեան փողին նորա ու սորուուով լըրի . . . Զարու եկեղեցին եւ զմեատան քակեաց Լէնկիթեմիւրու ու ի շնուել ի քարոզ անտի քայլ քայեալ կամելըն նեփառույ. Կը ի նոր Սանակու միւշ ի կամելըն . . . հնուի ի բրու 2 ժաման. Աստի Հայ. 587 այս տեղ կը քատու պյտման Դերիքի մէջ (?), ուր է եղեւ յիշել կամարըն նեփառու. ինչ 1 և 2, 296 ծան. Աշշիշուս՝ առաջ պացուց յառաջ քերեւ պյտման Ս. Կարպակու վահին տեղ կը գեւ։

Orient. = պարսկ. "տուն, պալատ", հք. 104, աշխարհաբար աղբանիք, աղբաներ, յդ. աշխանի: — ուշական Աղբանիք իւղ տեղի թ. 115 Խղոնիք գ. մշ Օրբել. 260:

ԱՇԽԱՆԻՔԱՄԻՒԹ տեղի թ. 111 Վայոց ձոր գ. մի մշ Օրբել. 261. -լու՞ + բանի:

ԱՇԽԱՆԻՔ տեղի թ. 111 Վայոց ձոր գ. մի մշ Օրբել. 261. հայ. աղբ բանին չկ.

ԱՌԱԿԱՆԱԾՈՒՅՑ քար մի Օրբել. 1, 275 (Դպրակիք մշ ԱԱ. 245). առաջեւ + բանի:

ԱՌԱԿԱՆԱԾՈՒՅՑ (սեռ. Վատիկան) գիւղ Փաւու. 117, ԱԱ. 519 (Հայասպինան մատթ. 177 Ծաղկան գ. մի մշ). առայր (առասոյդ եւն) բանին թ.:

ԱՌԱԿԱՆԱԾՈԽ ԲԼՈՒՄ Աղճեաց մշ ինձիք. 42, 64:

ԱՌԻԵՐԵՍԱՆ թ. 79 գ. Վասպուրականի տես վերն 214. Արեւունի եւ Տառուքերուն բերն բանին թ. Հայ. առբեան բառը վերն յի. ՊԵՐՈՏՈՄՈՒ բառին վայցին կազպարտաւ է:

ԱՌԻԵՐԵՍԱՆՈՒՄՆ շատ Հետոդ. 23. Առեւու (աւան մը թ. 79 Արեւունի գ. մի մշ Փաւու. 19, 138, Աեր. 83; 45, ան վերն էլ 215) + իւնի = "Առեւու կորմի":

ԱՌԻԵՐԵՍ լիք մի թ. 4 Եկեղեցաց գ. ին մատք Փաւու. 73, 218, 219 = առեւ, առեւն: Այսուղ կը Խաներ Չաղիսան ասաբին, որ Կորպուսց վարդացեա կարուսաւ եր Փաւու. 42. միաւն պայմեղ Արշակ թագաւորն ընդ առաջ գեացներափի անք Արշակաց պարած ատան Փաւու. 78: — ԱՐԻԵՐԵՍ կը հաւան եւ ամբոց մը կիլիկոյ մշ:

ԱՌԻԵՐԵՍ ՀԱՒՆ տեղի թ. 112 Գեղարքունիք գ. մի մշ Օրբել. 264 = "հան Արեւու", Առեւն անոնան տեղ մ'ալ կայ թ. 111 Վայոց ձոր գ. մի մշ ԱԱ. 98:

ԱՌԻԵՐԵՍԻՑ թ. 82 գ. Վասպուրականի = առեւ Առայ եւ Առեւուն (Օրբ. 279) անև վերն էլ 216. Առայ (առավան Առեւնի) + ուն = "առն Առեւնի":

ԱՌԻԵՐԵՆԻՑ 200 թ. 47 գ. Մակաց = յար Առանակց անև վերն էլ 198. Արանու՞ + յար: Արժմ գիւղ մի Մոկ քաղաքին հարաւարեւ մատկոցն անէն 6 ժամ հեռու ինձիք. Նոր Հայ. 162:

ԱՄԱՆՑ ՓՈՐ = Երեւոց գոր թ. 170 գ. Տայոց անև վերն էլ 244. Արքի (Հայ. Արքի, այժմ կրիստոնիկ քառ) սեռականը Արեւոց + իւր = "Արքիս մարդ":

ԱՄՊԱԿԱՆԻՒՄ թ. 29 գ. Տարուքերանի անև վերն էլ 189, Խանեաբար տոհին անուն, ածանցաւած. Առունե, առանե, որ առաջին անդամն է առողջ = "մի", բարդուած բառերու, սովորունչ "սորորդ", Հք. 108:

ԱՄՏԵՎԱՐՈՒՄԻՐ Կաղանկ. 75 = Առաջեւոց Յայում. ինձինեանի. բազ ՀՀ. 315 = Աս-

¹ Ա Արք անան ուն ե Արքիս տեղ Տարուքոց մշ Տայ. Մատի. 32 (Արքիս իր ուղարկան), այժմ Արքին Մշը արքամատուուք Տարուքոց մից: Տայ. Մատի. անդամն էն մինչ իրը = առ յնչ:

ուն բայր Կատանկ. 72—74 տեղի Արցամի մշ. սուր (սեռ. աստեղ) + Բլուր:

ԱՍՏՂԱԲԵՐԻ ԵՎԻՀ. Մատի. 48, ինձիք. ՀՀ. 100, անշուշն սոյն արգի Աստղերուրի հետ իւնցի ինձիք. Նոր Հայ. 108, Կիցերափ աշխարհացոցին կայ Asdgaphiert, Լինչի քարտեղին կայ Azaghapt (Azdghaperի տեղ) ընդ մշ Եղիշ-առու եւ Կիցերափ: սուր + բերտ: — Առայ բառն է նաև Առաջաւ, Առաւել, Առեւուն + բերդ ի Տարած Օնիհ. Մատի. 15, 21, 48, ինձիք. ՀՀ. 110 Պատղի, սեռ. սուրին բառն է Եթերեա արգի հայ. Աստղերուր Մշը բոլ ինձիք ՀՀ. 188, բայ Անդամն Մինչ Հայ. 8 47 = Հին հայ. "Ա-ուղեւերի ի եւ Առաջնուր Առաջաւ լիւան ամենն բարձր գտամթե (կինէ 2, 676):

ԱՍՏՈՒՄԱՆԱՄԻՒՆ տեղի թ. 113 Աթք գ. ին մշ. Առ-ը Ասուսանամ-մին գիւղ, պայկի կոչ շառած իւր Եկեղեցին, թ. 171 Բատեան գ. ին մշ ինձիք. ՀՀ. 509, ԱԱ. 33 = Ասուսանամ (Խօսօս): Ասի է Ասուսանամն յոր Բորբալսի մշ փոքր օժանակիր Գուգարաց մշ Մém. de l'Académie imp. de St. Pétersbourg VIIe Série, Tome 6, Nr. 6, 1863 էլ 68.

ԱՍՏՈՒՄԱՆԱՄԻՒՆ գիւղ Հայոց ձորց մշ, վահայ Հարաւ - արեւելալուզի: Խառար բեային Տիքանակը ինձիք. Նոր Հայ. 144, կինէ 2, 702. Ասուսանամ + վլ = "Ասուսան շնուած": Հման. Ասուսան-մին լիւան Ունիոյ Բոլ. Mitt. d. k. k. Geogr. Gesell. Wien 1890, Հա. 33 էլ 428:

ԱՏՐԵՄ(Ե)ՎԱՆԱՎԱԿ տեղի թ. 113 Աթք գ. ին մշ Օրբել. 265, ԱԱ. 64. սոր(Ե)վլ?

+ բայ:

ԱՏՐԴԱՑՈՒՆԻՔ անև Տրդառակի:

ԱՄՐԴԱԾՈՑԻՑ թ. 180 գ. Այլրասու = առ Արդէնն: Արդէն (այժմ Ամպէօզ-դալ) + ուն: Հման. Արդէն խորոց Սուռ Աեր. 7:

ԱՄԱԾ գիւղ Այլրասու մշ Եղիշ. 139. առաջ արասա կեցյ, բին?: Ասի՞ Արմեոց խոր ԽԱԱ. 84:

ԱՄԱԾՈՎԻ հարաւային (արեւելանի) բազ կը Եփրամաց, կը բղեն թ. 177 Ծաղկուն գ. է ԽԱԱ. 31, անև վերն էլ 246, կը հուն թ. 41 Ապահունաց գ. էն ԽԱԱ. 31 էն (արեւելանի) Եփրամաց հան կը միմայն Լուսութափի ցոյ ԽԱԱ. 30. Զենին 38 (սեռ. Արծանու), Եղիշ Մատի. 28, 31, 38, 47 (սեռ. Արծանու), Կենոն 148, Հանդ. Հայութիս. 1, 192, յն. Արծունա Պղուս. Պղի. 31, Դին Կասոն 62, 21 (Աերու), վերն Արմեն (սեռ. Արծունա Պղուս. 1, 84 bell. Pers.), լու. Arsania Պղի. 6, 128, Ցաղասու Ցաղեցը. 1,

¹ Koch Reise nach dem Ararat էլ 185 կը գրէ Allah-gos եւ կը մինչ "աւե Ասուսանու (Խոր. գեղ շաբաթ)"

² Ա Ասամի Թան Աշքանանդիք (Աստղականան թանեն) վերն. 1842 էլ 89, յանաբենն R. Rahlis (Leipzig 1890) էլ 50 Արածանի գետը "հասի է եղակաւ մշանց Աղջոյ ջառանի յափնաւ (և ու ուժ սրինաց) Եփրամաց հանեա ցիրին Այլրասուաց":

15, արտ. Arsanias (իու գայ Տարնէ — Տ. Տ. Տարունէ, կ'անցնի Ըստմատի — Արամանաստի եւ Հին-Հյանդի — լու. Ziaia (Մոնէն Պատ. Հ. մ. 5, 893) — Խարբերդի առնեւն եւ Մալաթիոյ — Մելքոնիւնի քով Եփրատ կը թափի) JRAS. 27, 11, Ibn Chordâðbeh 174, ասուր. Arsania, Arzania; Անոնս Խախանայիկանն է:

ԱՐԱՆԻՌՈՑ թ. 145 գ. Աւազ. Արո՞ւ՞ ? + ասո՞ գե՞ս :

ԱՐԵԱՆԱՍԱԲԱԿ, ԱՐԵԱՆԱՍԱԲԱԿ առջի թ. 113 Ա. Ա. Թ. Ք. ին մէջ Օրբէլ. 264, Ար-+ մարդու Ա. Ա. 64. Ա. Ա. Ե՞՞ւ ? + բու. Հման. Արո՞ւ՞ թ. 116 Հարաց. գ. ին մէջ Ա. Ա. 255, Արու՞ թ. 115 Խոզիկ. գ. ին մէջ Օրբէլ. 260.

ԱՐԴԱՍԱԾՎԱԾ թ. 51 գ. Մոկաց. Ար- ժո՞ս ? + հովու :

ԱՐԴԱՆԱՆ վահի քի թ. 79 Արեբանի գ. ին մէջ, անս վերն էջ 79 = պէտևս “արեկանց, բանա” :

ԱՐԵԱՆԱ ԼԻՇ ՃՈՐ ԾՈՎ մը թ. 60 Որիքանչ գ. ին մէջ Արծր. 148. որ-ն (սեռ. որեն) + իմ. — Հման. Արեկովից Արշան Եկրակ 161:

ԱՐԵԱՆԱ ԲԱՌՈՒ ԶԵՆՈՐ 41 (Տարանչոյ մէջ). արեւ (սեռ. պէտու) + բւուր (տարր. ընթերցուած. Ար-+ շուշուր ?):

ԱՐԴՈՒՆԻՎ Վարպան աշխ. 426, կարին քառ զորին արորական անունը, անս վերն էջ 134:

ԱՐԴԱՐԱՆՅԱՐԵՐԻ Փարոս. 446 Բանենց մէջ. ործոն + ուշուր, անս վերն Արեբուուն անուն տակի:

ԱՐԴԱԹԻ գեւզ թ. 9 Կարին գ. ին մէջ Փարոս. 454, այժմ՝ Արծրթի Խարոյ քով Խաճի. Նոր Հայ. 77, ZAE. 16, 1864 Տիտ. կ = ործոն + արծրթայու:

ԱՐԾԻՆ գեւզ թ. 115 Դարչուկ գ. ին մէջ Օրբէլ. 1, 249, 2, 259 = ործոն. Ասկէ ԱՐ- ԾԻՆԱԿԱՍԱԲԻ Օրբէլ. 1, 250. ործոն + իուուր, — ԱՐԾԻՆԻՒԻ ԶԵՆՈՐ 29, Յոհ. Յակի. 36 (Ճիշտ բեր), “զոր յառաջ Արծուուն կոչին,” = ործոն, յ.ք. ործոն+ + ԱՐԾԻՆԻՒԻՆԻ մենաստան թ. 40 Աղովինս գ. ին մէջ և Արճշու քով Վարդան աշխ. Խաճեանի քով ՀՀ. 127. ործոն + իուր = “արծիների բերաւուն.” Պ. Բնելք այս մենաստան Arzawert կ'անունն (Globus 64 էջ 157), որ հին հայ. Արծուուրեւր Բըստու եր, բայց այս ճեւք չի գտնուիր: Ըստ հակուակն Խաճեան Նոր Հայ. 198 Փոքրիկ մասուս մը կը յիշէ Տարունչ մէջ Արծուուր անունով, Ս. Յոհաննան վահին քով (4 ժամ հետո Մուշու և Խայբանի ալ Հեռու Ա. Կարաստեն), որ կը պահուի հին աւետարան մը “յարծույ ինչ բերեալ.”

ԱՐԿԱՐԻՆԻԿԵՐՏ (ԱՐԿԱՐԻՈՒՆԻՐՏ) առջի թ. 111 Ալպոյ ձոր գ. ին մէջ Օրբէլ. 262. Ար-+ ուրու :

ԱՐԿԱՆԻՌՈՐ առջի թ. 117 Բաղզ. գ. ին մէջ Օրբէլ. 268, Ա. Ա. 274. Ար-+ ուրու. Արկարինի ձօրու:

ԱՐՀԱՆԻՄԱՍԵՐԻ առջի թ. 120 Կուսական գ. ին մէջ Օրբէլ. 271. Ար-+ ? (ասիկա գ. աւուրաս կիոյ Արցան = Արման գ. աւուրան անունն ըլլալ) + հայէ = “Արկարինի անտառու.”

ԱՐՀԱՆԻ ԵԽ. ԶԵՆՈՐ 27, 28 եւն (Տարանչոյ մէջ) = ընդ “սիւն : Արշան-յոր ատղի թ. 117 Բաղզ. գ. ին մէջ Օրբէլ. 269 = “Արշանի ձօրու” կամ “սկան ձոր ?”:

ԱՐԴԱՆԱԿԱՆ թ. 76 գ. Վասպուրականին. Արժիւնի + ուրու = հովու: Արժիւնի * որժիւնիէ իշերայ թէ թ. 40 Աղովինս գ. ին մէջ գանուող Արժիւն (սեռ. Արժիւն) քաղաքին անունն ածանցուած է, բայց այս երկուցն առջայ կողմանն պէտք է բարորդի զանազանել:

ԱՐՄԱՆԻԱԾԻՆ առջի թ. 110 Ճահոն գ. ին մէջ Օրբէլ. 273, Ա. Ա. 487. որժու+ին = “Ար- մանի, արմանւոյ գիւղը” (Հայուստան արմանենք շնչեր):

ԱՐՄԱՆԻՐ (սեռ. Արժուրի, բայցա. յԱրժ ժուոյ): Են եւ բլուր գեսի մ'եղուուն եղիւ. 60, Խոր. 27, 72, 117, 118, 126, 127 թ. 180 Արագածոտն գ. ին մէջ Ա. Ա. 149, յա. Արմանուր Պաղամ. 941 (փասնակ առանդեալ “Արմառուր ձեւոյն”): Քաղաքին գրից նկատմամբ անեն B. Sar- kessian. Étude sur la vallée de l'Araxe et ses trois villes anciennes, Venise 1886 էջ 16—21, Belck Globus 63 էջ 372, Ա. Ա. ի. անառաջացուու: Ինըն ըստ Բերդի Քրիստոն յասու իր 770ին կառուածն է Արշակոսի Առաջնուն անունն ինաւանաւար Արշանին անունն հետաք 27 դործ շնչնի եւ անտարակյուն Խախանայիկանն է:

ԱՐԾԱՆԱԾԻՆ թ. 132 գ. ըստ երեսու- թիւն Երշիւ (հին պարկ. Aršaka Հ. ք. 27)+ին. բայց Արշանավանքն ենան ժողովրդական առողութ- քանութեամբ՝ Շույուն անունն (թ. 151 գ.) ծագած:

ԱՐԾԱՆԱԾԻՆ գաստակերտ, ձեռակերտ, դիւրպարգ, քաղաք անունն ուած. թ. 183 կոգ սիւն գ. ին մէջ Փատոս. 107, 110, 112, Խոր. 213, 216, Հայոց Արշան թագաւորէն թ. դարսն հիմնաւած. Արշիւ+ուու:

ԱՐԾԱՆԱԾԻՆ թ. 31 գ. Տուրբուրանի. Արշան (հին պարկ. Aršama, յա. Արօսմէց) + ուու մասնիկի, նախարար տոհմի անուն (հման. Արշակունից):

*ԱՐԾԱՆԱԾԱՑ լու. Arsamosada Տ-կին. Տարեգ. 15, 10, “Եփրատյ հասու Պլին. NH. 6, 9, 26, յա. Արօսմէցաւ” Պաղամ. 946—947, 9, 26, յա. Արօսմէցաւ” Պաղամ. 946—947, 9 Արօսմանութան Գեորգ Կիպրացի էջ 48 Հորբող Հայոց մէջ, ասոր. ARSMST = Aršemšat Josua Stylites ed. Wright էջ 30, 9 (Բրուշ. էջ 25) եւ Արծմէտ, ասոր. Տիմշտ Baladuri 193, 194, JRAS. 27, 11, լուն Chordâðbeh 96, միջն հայ. Աշուն (ըստ մէջ Մելքանեայ եւ Հանձնիթի յիշուածն) Միկայէլ Անոր. 371, հման. Խաճի. ՀՀ. 59, Աշունշան Մաթ. Առաջ. 250, 251+, սեռ. Ա- ւու:

1. Արժ(սա)մաստ մասն է գեղցիքի կոչու ան գալուին մէջ մէջ Եփրատու և Տիգրանի, Պաղեստու 8, 25, 1: Եսու պահուածն գեւզու, Կերեսու թէ է յա- սուցուած մէջ 250—251 Անդուս գալուու քո վետանքը: Հայոց Տաննից կիպրա- տի հանդիս առնիւ: Հրատարակուած գործ թէ անունն մէջ էջ 198.

2. Եպուածն է Աշունշան քաղաք կը յանին միջն միջնու Արժ ըստաւած մէջ Կարսի Առն բայցաց կը ուած հասուած:

հաշտոյ Հռոմեայի ժողովն (Ժ. գոր) ստորագրութեանց մէջ իւ ճք: ՀՀ. 60, իւ. ոյ ու Տօմասու նմակ Կոսո: Պորֆ. de adm. imp. 226, Հման. Գելիցեր Գ. Կոպր. էջ 171—72. Այս բաղադրի Քիմուն յառաջ իր 235 թ Արշամը թագավորն (Justi Namenbuch էջ 29, Ph. Reimach Revue des études grecques 3, 369) հրանեցաւ, Քիմուն յառաջ 202ին կը յիշաւ իր ամրոց Հայոց Գևարենս թագավորն (Niese, Geschichte der griech. und maked. Staaten 2, 392). Առանց պարզական եր = պահած: «Արշաման եւ կը նշանակիր: Ուրախութիւնն Արշամը էջ. 211: — Արածանույ (Մարգար-առաջ) վար եր բազուգա՞նդ մէջ մարտիր եւ Խարերենի (Հման. Ազնի 3, 151), թ. 15 Անձիտ գ. ին մէջ համ բավել: Ճիշտ գերը գեն մերժականապէս չշցուած էլ, տես Կիպերս MAWB. 1878, 178, Գելից Գերու Կոպր. 172 եւ 247 (Եւրըմայի գով ըստ Հովիմութիւնի): Յամաչեկ կիպերսի Համարին առթիւ Հրատավանած գրութեան մէջ 138 (Խարաբայի բավ, Եւրըմայի դիմոց), տես Վարդ Դոյջ անձուած տափ:

Այս բաշարը պէտք է զնանալու կոմմադների Ս-ու-նու բազուգա՞նդներ, տար. ՏՄԻՇ — Տեսիտ Խոս Stylytes էջ 55 (Բրոդ. էջ 46), արտ. Տուման Բալան 174, հայ. Ըստաց Պատրու Nicaenorum nomina ed. Gelzer, Hilgenfeld, Cunitz էջ 192 (եւ Սոմանոց 184), Տուման Խոր. 95, Առող. 41, Տումանը ԽԱՍ. 85, Սոմանուանիւ ուղարիւ 18 — ուղարւ Սոմանուան Խորիւ 19 (յիշամույն խմբագրութեան մէջ Ս-ու-նու եղած աղաւաղուկով):

ԱՐԺԱՄԱՆԻ-Բ թ. 175 գ. Արյարատայ, յառաջ Երբույթի կողուած, իրեն թէ Արշ-է-իւն սպակի կողուած Խոր. 177. Արշ-է-կամարական, իշխան Եղրակայ եւ Արցարունեաց Փատու. 28, 72, տերն Արցարունեաց Արշամի Փորոց. 126, 167, 210, Արշամի արշարունի Եղիշ. 58, 77, Արցարունիտ ստուն իր տոհի մանուն Երշ-է-իւն յառաջ բերելը թէ եւ սոնի իւր Հրապարը, բայց միտ գնունու որ Երշ-է-իւն մանուն հարի էր որ *Արշ-է-ունիտ մանցուեր, հման. սեռ. ար. Արշ-է-րոյ Փատու. 28, գործիան Արցարունութեան 210, Արշ-է-ևն Ասթ. 49, եւ նմանապէս մատիդ ըլլպանի է որ Արշարունեաց Արշամի իշխան Փատու. 28 եւ շար. Արշ-է-իւն իւրէ չէր, այլ Կամարիստ տոհին: Անուան յետադոյն մէն ե Աշբէն ԱԱ. 56, Պատ. ԱԱ. 328, Օրբ. 1, 235 (սեռ. Աշոնինց): Աշբէն Պատ. Վարչ. 119: — Այս գ. ին մէն եր Արտոգերասա

կնուն եւ մէ աւ Արք Գաւան, այս կիմաքրեամբ միջն հայ. Արմայ = հին հայ. Արտիստ եւ կը Թարգմանեմ պէտ Արցարուն Գրոց:

* Հման. ասու Արման, սեռ. Պատութեան (եւ ըմբութիւն):

* Աւազու Խոր. 177: որ կըն թէ ել գնուու Թարգանի Արցարի Կամարի որդին: ուստա ցւու Երանակուն պատման ընթացք, որ Արշամի իւր անուան Արշարունիք անուանն ըստ: Ասո պատմութիւնն անձււու Խորենացին Գնուու եւ:

ԱԱ. 27, 12, 5 = Արտապէտը ամրոցը (ան այս անաւան տափ):

ԱՐՊՈՒԿԱԾՆ տեղ թ. 114 Աշահեցիք գ. ին մէջ Օրբէ. 266. գժուարան = սբուսին պարտաւան»:

ԸՐԸ-Ք (սեռ. Արշ-ը) տեղ մէջ Յովկ. Մանիք. 31, 54, 55, 66. որվ բառէն: ԱՐԸ.ԱՄՆԵՑ 200 (անուանեցաւ այս տեխն, ուր Արշոց իշխանը վարմաննեցաւ): Զանոր 80, թ. 30 Տարան գ. իւր մէջ: — ԱՐԸ.ԱՆԿ.Ի տեղ (թ. 171 բառան գ. ին մէջ ինքը. ՀՀ. 511, ԱԱ. 18) Մաթ. ԱԱ. 125, ԱՐԸ.ԱԾՈՒՈՒ դիշ թ. 117 Բարք գ. ին թ. 118 ԱՐԸ.ԱԾՈՒՈՒ դիշ թ. 275, 291 = *ՉՐ. Արշի, համ՝ արդիրու մոր, թ: — ԱՐԸ.ԱԾՈՒՈՒ դիշ (Ալան) Եղրակ գ. ին մէջ Արշան Միծ Հայք § 41:

ԱՐԸ.ԱԾՈՒՍ բազուգ թ. 74 Ցապ գ. ին մէջ Արժ. 180, 181, Խոժիս. ՀՀ. 187—190, յն՝ *Արտեմիտա Պողոս. 946, այժմ՝ Արտեմիտ Ավանց Հարաւ-արեւելան կողմէ Լանայ ըշին եղբըրը. Լին. 2, 119—120 Արտամիտը ըստ Արտամեալ չէ ծ. *Արտամոր անզ է եղիր եւ կազմուած է Արշէ (Քիմանը Արտամ-է-իշ): Եւ պարագան Արտամ-է-իշ է պահած (ամուսին ինքնաւան): ՀՀ. 189) = Եկեղ (Հման. պահած: Արտ, մատ, նոր պա. Տաճար ՝*Եկեղ), ուստի ՝*Եկեղ Արտամիտին չշանակէ եղիրը: Հման. Մարտիր (Երանակացաւ Արշարունեանց մէջ): Ըստ Խոր. 123 Մ-Ր մատէկ պահիք Հայերէն՝ Մարտ իբ: Այս երկու մեխանթիւններն ալ միաւ են: — Արտեմիտ անունը Հայաստանէ գուրը ալ դայսութիւնն անէր, հման. Ստարան 519, պին. ԱԿ 6, 117, Ցափու. Ցարդը. 8, 41:

ԱՐԸ.ԱԾՈՒՍ (սեռ. Արտամուս) բազուգ, բերդ, թագաւորանիստ Արյարատայ մէջ Եղիշ. 22, 52, 60, 77, Փատու. 18, 80, 171, 172, Արտամ. 40 (Երանակ վայ): 108, Փարա. 438 (Կամուրջ Երանակայ), 524 (Կամուրջ Արտամասաւա), 367 (Երեւոյ վայ): Արժ. 230 (Երեւոյ հանդէպէ), Արտամիսին շինուած Երամիսայ եւ Մեծամարի իրարա խանուած անզ Խոր. 126, հման. ԱԱ. 84 եւ վիր էջ 247, արտ. Ardašat «այսիքն Գիմիլի գ. իշ», Բալամը 200 լու. Արտակա Ցակիս. Ցարերը. 2, 56 (Ձենն Արտաշատ քաղաքը Կերմանինիսէ թագաւոր պահուեցաւ եւ ժողովրդէն պղիւնուեցաւ իր թագաւոր Արտամիսա): Այս անունը անոր տախի քաղաքին մէննէն), 18, 39 (Արտաշատու պարապանի Երամիսէ կը թթին), 41 (Կորբուզէն կործանած), յն՝ *Արցէգառ, զոր եւ Արցէգառատա կանուանն ենն, Անինիւղէն շինուածն): Արտամիսա (ան Արտամէս) Թագաւորին = ըլլպանվ թագաւորակզմոց վայապ աշխահին, եւ կ ցամացակզմոց վեսպէտ բաց իւր իւր այսիս անձաւով պէտք բաց իւր այսիս:

* Հայ Ցոկ. Մաթի. 54 ասի Ըստախու կողմէն եր Ցարանց հետիւն-արեւամեսան կողմէ:

* Արտամուս Քովքը տանուու կամերխերուն համար անս Խոր. 42, 487-488; ԱԱ. 401-402:

* Յան Ghazarian Arm. unter d. arab. Herrschaft 79:

* Եղիսակ: Եղրակ:

պարտուի մասէն. իսկ պարանցը փակուած է փոսով և ժայռով. Սուրբան 529, Պողոմ. 941, Տայրազարպէ Հայոց Պարթևեաց ժամանակ, Քրիստոս յառաջ 166ին Հիմուած (Fabricius Theophr. v. Mytilene 82 և 181), Քրիստոս եռքը 163ին Պրիստէ Կորսանած, յետոյ վերսին շնուռած, Դ. դարուն հայ Խաթովինաց ամեռու Փաւան. 30, 50, Gelzer Ansänge 131, 368ին Պարփիներէն առանձակ Ըմ. 25, 7, 12 (ըստ Փաւան. 72 ի հեմանց Կորսանած), եւ գարուն եղչիէն և Փարպեցէն կը միշտի, յետոյ նաև արաբարի մաստինացիներէն, Յովհ. Աթ. 63 (Ժ. Գար) զայն ստացւած կաթողիկոսաց կը կոչէ, որը արաբացի Ոստիանի Խուցին (արար. Chuzaima) իրն Կորպէ եւ ընդ միշտ կաթողիկոսներէն յափշտակեց, Հմն. ինքնէ. ՀՀ. 485—497, ԱԱ. 395—404, Ghazarian Arm. ս. ճ. arab. Herrschaft 64, Անոնս բարզութեած է հյ. Արտայս, յն. Artaxias անուան պահապահն ձեւէն + զայն. լուր և կը նշանակէ Արտայսի թիւն Արտաչէս. Հմն. Հ.Բ. 28, 29, 211, Ի.Բ. 8 Առ. 44, Կ.Հ. 37, 140—141. Քաղաքն եր բռն Այրարատ գաւառին մէջ. Խոր. աշխարհագրամի ենաւ յետնացին բաժանման համեմատ կը որ ինչոյ թ. 189 Պատման Դրահայ գ.ին մէջ, Քաղաքին դիզը վերջնախնապէն գեն ծշուած չէ:

ՄԵՐՑԱԿՆԵԱԾՆ թ. 99 գ. Վասպուրականի, Արդարշան առոն Արծր. 215 Վասպուրականի մէջ. Արտայս (յատուկ անոն Ա.Բ. 28, 29) + եւ մասիկէ: Հմն. Արտավազդ Արտաչէսն աւ Արտավազդ օրդի Արտաշէսի. Արծր. 254.

ՄԵՐՑԱԿՆԵԱԾՆ ԱՊԱՐԱՆԻ անապահ Սիւնեաց մէջ Օրբէ. 1, 217, ԱԱ. 79. Արտայսի փախանակ Արտայսի (Հ.Բ. 29, Justi Namenbuch 38)? + պարունակութիւն Հ.Բ. 104 = առան, պալատ Արտավազդի: — Հմն. Արտայսոյ պարունակութիւն ըստ ԱԱ. 401, Արտայսի իամ Արտայսոյ? մասուն Արտավածան ԱԱ. 158, Արտայսոյ թ. 120 կուտան գ.ին մէջ ԱԱ. 287, 289?:

ՄԵՐՑԱԿՆԵԱԾՆ թ. 100 գ. Վասպուրականի. Արտաված (յատուկ անոն Հ.Բ. 30) + եւ մասիկէ: (Հ.Բ. ս. ինչի՞ն)

Հ. ՀՈՒՐԵՄԱՆ

Ս Ա Յ Ե Ն Ա Խ Ո Ս Ա Կ Ա Ն

Ո Ր Ե Ւ Ե Լ Ե Շ Ե Ն Ո Ր Ե Վ Ո Տ Ո Ւ Թ Ե Ը Ն Ո Ւ Ր Ե Ր Ե Ն Ե Ր Է

Դ.եղեցիկ գործ մը, լցոյ տեսած կէմբրիջն Աշխարհագրական Հաւաքման, մէջ, որոն նպաստակն է պատմական-աշխարհագրորից նկարագրել Միջագ եղան, Պարսկաստանն ու ինձ գրուական Ասիան իալամական աշխարհակալութենէն մինչեւ թիւնութիւնը գործ մը:

1 Ավանու ծախօտ չէ Արտաված թէ: զար իսրեց ըստ գնել ու ուեսա: Անցնան:

ախտզարդ կը ցուցնէ¹, Երկասիրութիւնը տակայն շատ աւելին կու տայ քան զոր նորայիրը կը խոստանայ: Յատկապէս շատ բառ կայ նաև Հայոց աշխարհի ամեն կողման համար: Հեղենակին նպատակն եղած է, ինչպէս Յառաջաւանին մէջ կը յայտարարուի, փորձ մ'ընել ի մի հաւաքիլու եւ ամպողութեան մը վերածելու՝ այն ամեն տեղեկութիւնն, զոր միջնդարեան արարացի, պարսկի եւ թուրք աշխարհագիրները գրած են Միջագետաց, Պարսկաստանի եւ Կանքրանական Ասիա մերձաւոր աշխարհաց մաս սին եւ այն՝ ի նկատի ունենալով ամենահին խլամ գրիչներն եւ համելով մինչեւ թիւնուրի մահուան ժամանակները, որով նենդրուական Ասիա այս ամենամեծ աշխարհակալութենէն եղոքը գրեմէ կ'աւարոի արգեն, կ'ըսէ, Ասիա համար միջնդարեան շրջանը՝ ծի դարուն: Այս երկասիրութիւնը շարունակութիւն եւ լուս մնի և Հեղենակին մին գործոց՝ "Պատեստին Խոլանց օրոն եւ Բաղդատ Արբասեան Ամրուաց օրով"², Գուրս կը ման բռն Արարիա, Եդիկոսու Ավրիլիին եւ Սպանենիկան Ամրուաց ավտութիւնը, զորով կը թողուած ուրիշ գրիութեան մասնակութիւնը:

Ուշափի ալ յատկապէս պատմական-աշխարհագրական նպատակ ունի Հեղենակը, ուն մոցած նաեւ, քաղաքիկմական մին կէտերը բրեքեր, արտեստ, վաճառականութիւնն ու պահներ են, իւրաքանչիւր կարեւոր կէտի համար նշանակուած են՝ գոնէ համառաօսի՝ ազիբրները: Առանց ցացակը կը ցուցնէ որ՝ թողով նորագոյն երկիրը նոյն իսկ յատկապէս արեւելեւակը, զորով գործածած է, բաւական բազմաթիւն են, սկսելով իրն-նուրդադրեհէն (Հիջ. 250ի = 834 թ. ք.) մինչեւ Զահան-Նումա (Հիջ. 1010 ± 1600 թ. ք.) եւ Արու-Ղազի (Հիջ. 1014 = 1604 տես եզ XVIII): Մեծ առաւելութիւն մնի են բազմաթիւ քարտեսները, որոնք պայծառ կը ցուցնեն իւրա-

¹ The Lands of the Eastern Caliphate, Mesopotamia, Persia, and Central Asia from the Moslem conquest to the time of Timu, by G. Le Strange. Cambridge 1905. ("Cambridge Geographical Series", ed. F. H. H. Gyllenward, 8th pp. XVIII+536, Map. I-X.
² Եթուականք են Խուզիւ Հեղենակը թէ Արտաված աշխարհակալութիւնը 1890. և Պալեստին աշխարհակալութիւնը 1890.